

Міжнародні економічні відносини
європейських країн

Світлана ВОВК

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ
ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК

Резюме

Розглянуто основні етапи розвитку інтернаціоналізації інноваційної діяльності транснаціональними компаніями. Узагальнено підходи до форм інтернаціоналізації інноваційної діяльності.

Інтернаціоналізацію науково-дослідних та дослідницько-конструкторських робіт проаналізовано на основі визначення ролей дочірніх підприємств у загальній структурі (мережі) транснаціональних компаній. Досліджено еволюцію інноваційних процесів у контексті типів поведінки й ролі дочірніх підприємств як всередині мережі транснаціональної компанії, так і в середовищі приймаючої країни. Проаналізовано основні типи зв'язків як на локальному, так і на глобальному рівні в контексті наукової та технічної кооперації. Особливу роль відведено дочірнім підприємствам транснаціональних компаній з глобальною роллю у сфері науково-дослідних і дослідницько-конструкторських робіт. Визначено вплив інтернаціоналізації інноваційної діяльності транснаціональних компаній на приймаючі країни. Визначено основні тенденції «переливу» знань у глобальному просторі та роль зв'язків між структурними одиницями транснаціональних компаній з контрагентами приймаючих країн.

© Світлана Вовк, 2017.

Вовк Світлана, канд. екон. наук, доцент, Тернопільський національний економічний університет, Україна.

Ключові слова

Інтернаціоналізація, інновація, інноваційна система, глобальні технічні зв'язки, глобальні наукові зв'язки, локальні наукові зв'язки, локальні технічні зв'язки, інноваційний потенціал, поглинаюча здатність.

Класифікація за JEL: O30, O32.

1. Актуальність

На сучасному етапі світове господарство характеризується формуванням глобальної моделі економічного розвитку. Нині продовжує зростати значення інноваційної активності, яка, своєю чергою, впливає на рівень конкурентоспроможності як окремого підприємства, так і національної економіки загалом. З іншого боку, інновації сприяють не лише економічному розвитку, а й вирішенню багатьох суспільних потреб, таких як: охорона навколишнього середовища, охорона здоров'я, покращення рівня та якості життя людини тощо.

В умовах глобалізації зростає увага до процесів інтернаціоналізації інноваційної діяльності, оскільки велику роль у розробці та поширенні інновацій відіграють транснаціональні компанії (ТНК) шляхом розміщення дослідних центрів у різних країнах, інвестування в науково-дослідницькі та дослідницько-конструкторські роботи (НДДКР) тощо. Форми інтернаціоналізації впливають на технологічний та інноваційний потенціал країн, формують синергетичні ефекти наукових досліджень з метою отримання нових знань. З огляду на поступове виснаження природних ресурсів проблема активізації використання наявних запасів знань набуває особливої актуальності. Особливо це стосується знань науково-технічного характеру, оскільки вони можуть приносити прибуток у виробничій діяльності.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми та виклики інтернаціоналізації інноваційної діяльності досліджено і висвітлено у працях багатьох авторів. Так, ролі інновацій та їх впливу на поведінку компаній та інтернаціоналізації інноваційної діяльності ТНК присвятили свої праці Дж. Даннінг і С. Лундан [5], С. Клепер [6], П. Бакклі та М. Кассон [3], Е. Чемберлін, Л. Грехем, Ф. Йохансон, Дж. Метьюз, Р. Нельсон; ПІІ у цій сфері – Р. Вернон [13], У. Кюммерле [7], М. Познер, С. Хаймер, Ч. Кіндленбергер.

3. Метою статті є теоретичне обґрунтування інтернаціоналізації інноваційної діяльності ТНК з подальшим виокремленням сучасних її особливостей та тенденцій.

Для досягнення поставленої мети вирішено такі завдання: розглянуто еволюційне становлення і розвиток інтернаціоналізації інноваційної діяльності; досліджено роль дочірніх підприємств ТНК щодо інтернаціоналізації інноваційної діяльності; проаналізовано ключові фактори участі країни в міжнародних інноваційних проектах; виокремлено сучасні тенденції інтернаціоналізації інноваційної діяльності.

4. Основні результати дослідження

В результаті досліджень рушійних сил інтернаціоналізації корпоративних винаходів останніми роками виявлено, що міжнародні НДДКР є доволі неоднорідними процесами, в яких національні компанії і пов'язані з ними галузі є важливими, а інколи відіграють визначальну роль в ухваленні рішень про інтернаціоналізацію інновацій. Деякі (малі) країни, такі як Бельгія, Нідерланди і Швейцарія, характеризуються тим, що розвивають міжнародну інноваційну діяльність швидшими темпами, ніж виробництво, яке, власне, характеризується значними відмінностями в цих країнах. Цей приклад підкреслює значення національних та регіональних інституцій (установ) і зв'язків. Тим не менш, нині існує недостатньо аргументів для виокремлення всіх загальних закономірностей інтернаціоналізації НДДКР щодо галузевих та національних особливостей.

Так, на думку С. Клепера [6], в національній специфіці країни відображений життєвий цикл конкретного продукту. Нові продукти задовольня-

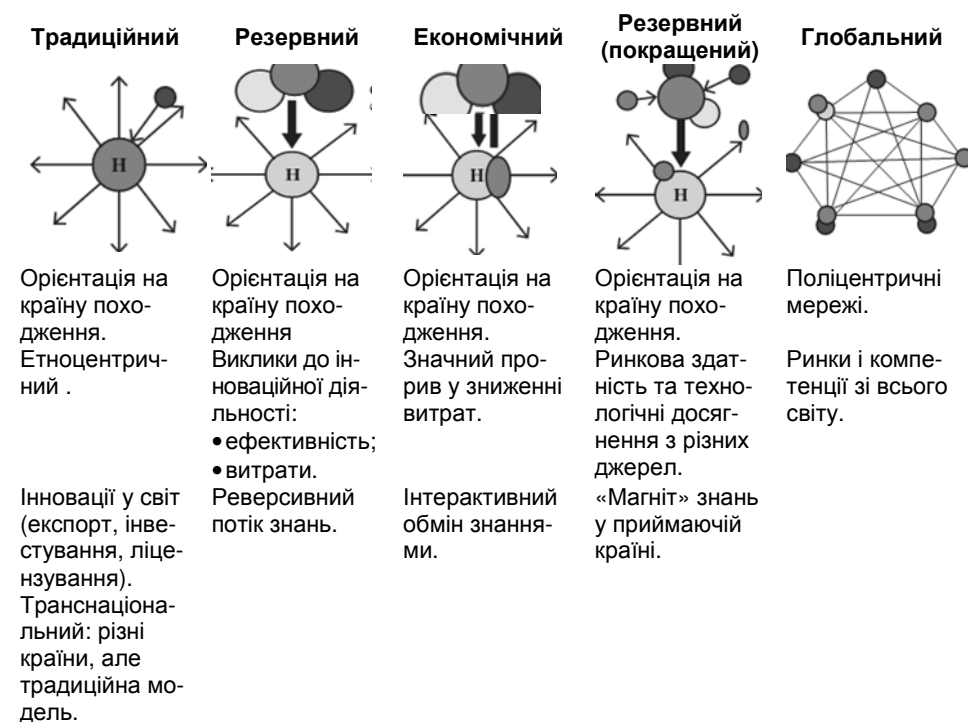
ють місцеві (тобто національні) потреби, і вони будуть експортуватись, першою чергою, до країн зі схожими потребами, вподобаннями та доходами. Це одна із закономірностей інтернаціоналізації інноваційної діяльності.

Останніми десятиліттями спостерігається помітне зростання інтернаціоналізації корпоративних НДДКР, підвищення актуальності досліджень національних і секторальних факторів, значення іноземних інвестицій у НДДКР.

В дослідженнях факторів навколишнього середовища, з корпоративної точки зору, розрізняють дві групи мотивів для міжнародних НДДКР. Перший тип НДДКР, які називають адаптивно-продуктовими НДДКР: основну увагу приділено експлуатації можливостей «домашнього» бізнесу ТНК за кордоном (рис. 1). Для ТНК найважливішими чинниками привабливості приймаючої країни є конкурентоздатність персоналу у сфері НДДКР, а також розмір ринку (основні виміри: ВВП, ВВП на душу населення, густота населення).

Рисунок 1

Глобальний інноваційний процес: етапи трансформації

Джерело: [10].

З 1990-х рр. зростає використання другого типу міжнародних НДДКР. Цей тип НДДКР орієнтований на отримання нових знань і компетентностей. Він дуже важливий для ТНК, які прагнуть захистити свої глобальні конкурентні позиції. Це, своєю чергою, спонукає підприємства до переміщення їх НДДКР у країни, які мають перевагу в певних сферах. Це так званий орієнтований на технології тип. Якість і характер національної інноваційної системи, таким чином, будуть визначальними для цього типу стратегій.

Тенденції централізації та інтернаціоналізації НДДКР нерівномірно розподілені між галузями.

Важливе значення в ухваленні рішень про інтернаціоналізацію НДДКР має здатність секторів до відтворення технологічних знань. Технологічні режими відіграють важливу роль у визначенні взаємозалежності між галузевими особливостями і просторовою агломерації. В ході досліджень, сфокусованих на специфічні особливості інноваційної діяльності секторів та промислової динаміки, запропоновано категорії груп галузей на основі властивостей процесів, у рамках яких фірми здійснюють інноваційну діяльність [10]. Усі товари і послуги є втіленням певних знань. Різні сектори відрізняються ступенем впровадження НДДКР, оскільки для виробництва різних товарів (послуг) потрібні і різні кодовані та нековдані знання. Деякі сектори формуються під впливом високого ступеня кумуляції знань і, як результат, є високо конкурентоспроможними. У цих випадках накопичення знань відбувається в основному за рахунок джерел всередині сектору (наприклад, розвинуті країни), динаміка промислового виробництва характеризується низьким запасом та високою географічною концентрацією, яка має тенденцію до збереження. Натомість якщо нові можливості отримують від джерел, що знаходяться за межами сектору (наукові дослідження, загальні та несистемні знання тощо), то високий запас і низька географічна концентрація, швидше за все, будуть домінуючими.

Ці умови впливають на створення та поширення технологічних знань, що має вирішальне значення для наслідків інтернаціоналізації корпоративних досліджень. Адже розвиток саме нековдованих знань стимулює ТНК до отримання доступу до цих знань. Коли технологічні знання, що мають відношення до інноваційної діяльності, знаходяться в певному географічному регіоні, це стимулює закордонні філії нарощувати активи і діяльність шляхом «переливу» знань через концентрацію виробництва та інноваційну діяльність у конкретних регіональних або національних кластерах [10].

Граничні витрати передачі в географічному аспекті нековдованих (мовчазних) знань, на відміну від кодованих знань, будуть збільшуватись зі зростанням відстані. Інституційні та культурні фактори також впливають на передачу знань. Значення просторового фактора у зниженні бар'єрів і витрат обміну знаннями залежатиме від основних властивостей знань та процесів навчання, їх ступеня складності й «мовчазності». Це може привести до класте-

ризації інноваційної діяльності, зокрема на ранній стадії галузевого життєвого циклу, коли нековдані знання відіграють ключову роль.

В результаті різних національних і галузевих особливостей країни демонструють дуже різні рівні інтернаціоналізації НДДКР. Крім того, вхідні НДДКР відображають відносно порівняльну перевагу країни в різних секторах, особливо на ранній стадії життєвого циклу індустрії, де нековдані знання, як вже зазначалось, відіграють важливу роль.

Для успішного визначення раніше оглянутих закономірностей потрібна всеохоплююча база даних про інтернаціоналізацію НДДКР ТНК. Тут звичайно використовують так звані дошки корпоративних винаходів. ТНК використовують патенти як міру їх винахідницької діяльності. Патенти є гетерогенним набором винаходів у технологіях, програмах та процесах. Як такі патенти не повною мірою і не завжди точно відображають інновації, оскільки в різних галузях та країнах прийняті неоднакові вимоги і процедури патентування винаходів. Крім того, запатентовані винаходи відрізняються за якістю та їх економічним значенням. Патенти, зареєстровані у більш ніж в одній країні, вважають більш важливими винаходами, що мають глобальне значення. Однак пріоритет патенту – це добрий прояв локального характеру інвестиційної діяльності і відображення винахідницької активності країни. Використання пріоритету патенту, тим не менш, має один головний недолік – інституційна упередженість (правила для патентування можуть істотно відрізнитись: вартість заявки, винахідницький рівень, необхідність або навіть можливість запатентувати деякі види винаходів).

Доволі часто діяльність ТНК у країнах, що розвиваються, розглядають, першою чергою, як тенденцію до зростання технологічної залежності та скорочення регіональних технологічних можливостей, а не сприяння цим країнам в їх економічному і технологічному розвитку. В основному в літературі робиться акцент на пошуку знань, а це, своєю чергою, не завжди сприятиме інноваційному розвитку приймаючої країни. Альтернативні підходи, які виходять за рамки національних кордонів, – це «галузеві інноваційні системи» або «технологічні системи». Обидва вони відрізняються від національних інноваційних систем. Галузеві системи зосереджені на динаміці конкурсного відбору технологічних систем, сфокусованих на тому, як система може виявляти, засвоювати та використовувати глобальні технологічні можливості, і на мережі агентів, що взаємодіють у конкретній технології в конкретній інституційній інфраструктурі та беруть участь у генерації, дифузії і використанні технологій.

Відповідно до концепції технологічних систем, інновації виникають у мережі (покупці, постачальники, науково-дослідні інститути та ін.), яка може виходити за межі кордонів окремої країни. Прикладами можуть бути технологічні системи, засновані на «компетентностях» чи «вирішенні проблем», або навіть «неформальні мережі». Таким чином, особливо в економіках, де сильно домінують ТНК, діяльність іноземних дочірніх підприємств у сфері НДДКР

розглядають як важливу ланку між приймаючою країною як новатором і глобальною мережею НДДКР у якості важливої платформи поширення нових знань та технологій. Дочірні компанії ТНК відіграють важливу роль у поширенні технологій у приймаючих країнах, хоча про їх реальну віддачу відомо небагато. Характер, рівень і масштаб ефектів від інтернаціоналізації НДДКР ТНК можуть значно різнитись. Для найкращого забезпечення вигоди інтернаціоналізації інноваційних процесів у діяльності ТНК важливі дві умови: (1) трансфер технологій; (2) відповідний рівень поглинаючої здатності (табл. 1, рис. 2) [12]. Своєю чергою, вигоди для дочірніх компаній будуть відрізнятись залежно від країни їх походження. Прикладом можуть бути суттєві відмінності у діяльності американських, японських та європейських компаній (до речі, системи менеджменту в них теж дуже різні). Також суттєво впливатимуть досвід і термін перебування дочірньої компанії на території іноземної країни.

Таблиця 1

**Інноваційний потенціал та здатність поглинання:
показники, визначення та величини виміру**

Показник	Значення	Величини / виміри
<i>Інноваційний потенціал</i>		
Інноваційний вихід	Загальні зусилля та інвестиції, які здійснює кожна країна в дослідження та розвиток інноваційної діяльності	Сумарні витрати на НДДКР, у відсотках до ВВП Державні витрати на НДДКР, у відсотках до ВВП
Науковий вихід	Відображає результат досліджень та інноваційної діяльності, що здійснює державна науково-технічна система (наприклад, наукові і технічні публікації)	Кількість наукових та технічних журналів на мільйон осіб
Технологічний вихід	Загальний вихід технологічної та інноваційної діяльності, який забезпечують приватні фірми (наприклад, патенти, нові продукти)	Кількість зареєстрованих патентів і торгових марок у розрахунку на мільйон осіб
<i>Поглинаюча здатність</i>		
Міжнародна торгівля	Відображає відкритість національної системи: чим більш відкрита система, тим більша здатність до наслідування іноземних передових знань	Відкритість: (експорт + імпорт) / ВВП Експорт високотехнологічних товарів у відсотках до ВВП

Показник	Значення	Величини / виміри
Людський капітал	Ключова зміна здатності поглинання, увагу на яку акцентовано в моделях технологічного розриву	Вища освіта: коефіцієнт прийому Середня освіта: коефіцієнт прийому
Інфраструктура	Більший рівень і якість інфраструктури (наприклад, мережі, транспортування, дистрибуції) підвищують здатність країни вбирати, переймати та впроваджувати передові зарубіжні технології	Електрика: кількість кіловат спожитої електроенергії на годину на душу населення Телефонія: кількість абонентських комплектів стаціонарних і мобільних телефонів на 1000 жителів
Якість інститутів та політики управління	Краща і більш ефективна система управління позитивно впливає на зростання здатності країни до модернізації, так само і нарощення здатності поглинання	Індекс сприйняття корупції
Соціальна згуртованість та економічна нерівність	Національні системи з вищим рівнем соціальної згуртованості та рівністю доходів всередині країни характеризуються вищим ступенем довіри й обміну знаннями, підтримуючи темп дифузії і впровадження передових знань у межах країни	Gini index

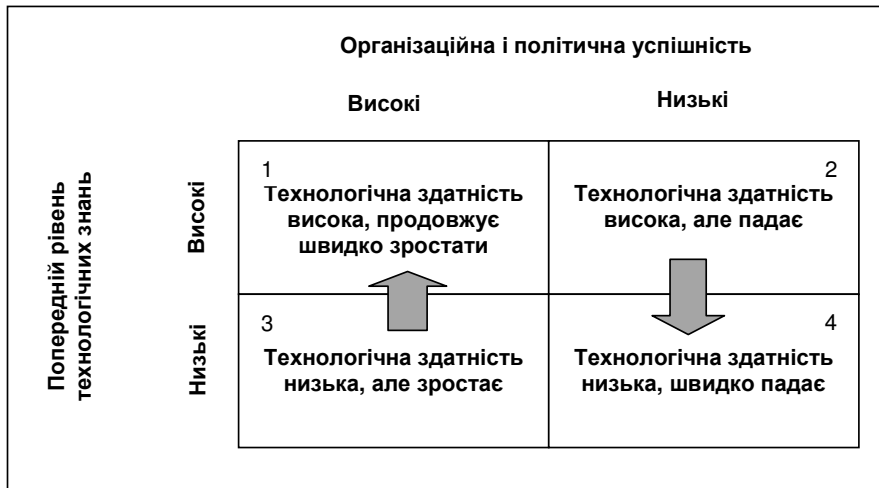
Джерело: [12, с. 8].

Внутрішні культура та цінності й стандарти впливають на національну інноваційну систему. Діяльність ТНК у сфері НДДКР, особливо з розвинутих країн, менш схильна до невідповідності через те, що ТНК працюють відповідно до технологічних стандартів розвинутих країн їх походження; по-друге, деякі з них відіграють роль так званої «експортної платформи» (розробка і виробництво товарів для світового ринку). Емпірично підтверджено, що ТНК розвинутих країн більш активніше співпрацюють з університетами та дослідницькими інститутами, ніж компанії країн, які розвиваються [12].

Важливу роль відіграє бажання керівництва конкретної дочірньої компанії покращити свої позиції в мережі ТНК і брати на себе більш складні ролі. Це пояснює ступінь та види відносин з місцевими партнерами, інститутами тощо.

Рисунок 2

Динаміка технологічної здатності

Джерело: [12, с. 23].

Дочірнім компаніям можуть відводитись різні ролі.

Локальні ролі пов'язані з адаптацією продукту (ів) або місцевої оригінальної R & D до ринку приймаючої країни.

Глобальні ролі передбачають, що дочірня компанія сприяє глобальній програмі НДДКР через доступ до передових знань і технологій у приймаючій країні, таким чином, формує можливості в рамках ТНК. Ці ДП ще називають «центрами переваги» або «центрами компетенцій», оскільки вони відповідальні за розробку всього сімейства продуктів для світового ринку [12, с. 24].

Суть так званих «глобальних допоміжних мандатів» або «світового мандату» зводять до координації стратегій і пов'язують з ланцюгом доданої вартості за видами діяльності (НДДКР, виробництво, логістика, маркетинг тощо) для конкурентного сімейства продуктів.

Як правило, дочірні підприємства з глобальними ролями мають більше зв'язків із зовнішніми джерелами компетентностей у приймаючій країні, особливо у відносинах покупець-постачальник.

Місцеві зв'язки допомагають дочірнім підприємствам виявляти та поглинати конкретні зовнішні знання, які можуть стати важливими для всієї ТНК

і, таким чином, глобально виправдати такі ролі, як «центри досконалості» [12]. Вони, як правило, пильно спостерігають за науковими та технологічними системами приймаючих країн. Крім того, існує твердження про те, що дочірні підприємства з глобальними ролями в НДДКР і вищим рівнем автономії, зокрема у прийнятті рішень, позитивно впливають на інновації в приймаючій країні.

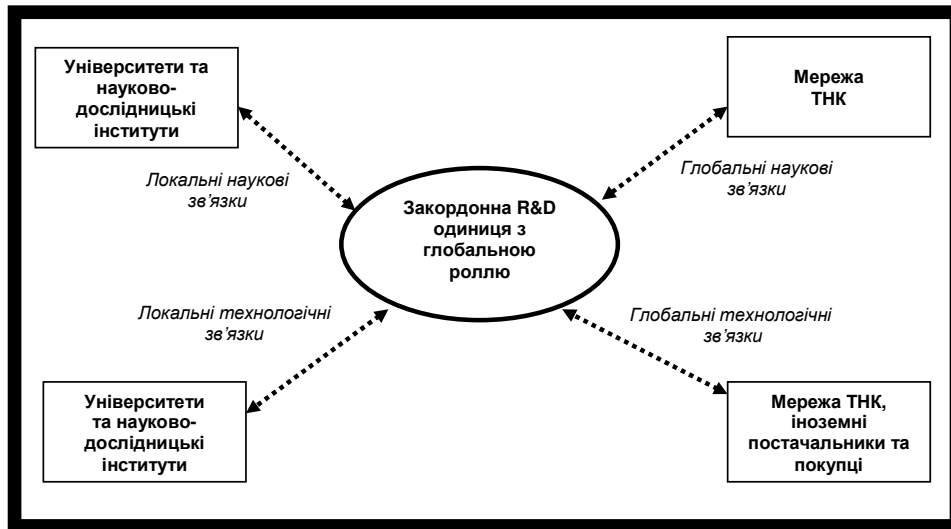
Зв'язки та співпрацю також по-різному інтерпретують у контексті інтернаціоналізації інноваційної діяльності.

Зв'язки характеризують як одно- або двоспрямовані, короткострокові або довгострокові й часті або одиничні відносини. Загалом взаємодія між дочірніми компаніями ТНК і місцевими партнерами передбачає спільні НДДКР або аутсорсингові контракти. Якщо перші є двосторонніми, з більш тривалим терміном дії та формують цінні можливості навчання для обох партнерів, то аутсорсингові контракти часто сфокусовані на технологічні послуги, які можуть надавати кілька взаємозамінних партнерів. Крім того, аутсорсинг часто обмежує обмін ноу-хау (так звані приховані ноу-хау в «чорному ящику»), тоді як спільні зв'язки в НДДКР є більш адекватним оволодінням технічними або науковими знаннями. Тоді як технічні знання (зокрема, некодовані, («мовчазні»)), втілені в конкретні організаційні, культурні та інституційні контексти, наукові знання явні і загальні. Технічні знання можуть набуватись методом проб та помилок, тоді як створення наукових вимагає знань і методів логічного висновку. Об'єднання або інтеграція науково-технічних знань породжує технології. Іншими словами, технологія технічного знання створена за допомогою наукових методів або методів наукового пізнання, перетворених на практичні процедури.

З цієї причини технологічний прогрес не може бути лише похідною від науки. Як стверджував Р. Нельсон, «сильна наука надає інструменти для вирішення проблем, але, зазвичай, сама по собі не вирішує практичні проблеми» [4, с. 5]. Зважаючи на це, компанії, здатні інтегрувати наукові і технічні знання, в рамках співпраці можуть впроваджувати інновації, створюючи нові технології. Обидва види знань можуть «притягувати» партнерів до співпраці. Якщо ці партнерські відносини дають змогу купувати технічні знання, то їх називають «технологічні зв'язки»; якщо вони орієнтовані на наукові знання, то їх називають «наукові зв'язки» (рис. 3) [4, с. 5]. Загалом наукові зв'язки пояснюють кооперацію між компаніями і науково-дослідними інститутами або університетами, тоді як технологічні зв'язки пояснюють співпрацю в розробці продукту з покупцями і постачальниками. Ці зв'язки є основоположними елементами інноваційних систем.

Рисунок 3

Локальні й глобальні наукові та технологічні зв'язки

Джерело: [4, с. 5].

Відповідно, дочірні компанії ТНК, здатні здійснювати комбінації обох типів знань, спроможні створювати нові технології. Дочірні компанії можуть поглинути ці типи знань або від їх материнської компанії (штаб-квартири чи інших дочірніх компаній), або від зовнішніх партнерів, таких як університети, дослідницькі інститути, постачальники чи клієнти. Якщо ДП отримує наукові або технологічні знання через кооперацію з одиницями інших ТНК, то їх називають відповідно «глобальні наукові зв'язки» і «глобальні технологічні зв'язки». Якщо мова йде про кооперацію з локальними партнерами в приймаючій країні, то використовують відповідно терміни «локальні наукові зв'язки» та «локальні технологічні зв'язки» (рис. 3) [7].

Отже, дочірні підприємства як підрозділи НДДКР можуть використовувати чотири типи взаємодії:

- 1) глобальні наукові зв'язки між дослідницькими лабораторіями ТНК і зарубіжними університетами, науково-дослідними інститутами;
- 2) глобальні технологічні зв'язки між сестринськими ДП та зарубіжними зовнішніми постачальниками і покупцями;

3) локальні наукові зв'язки з університетами та науково-дослідними інститутами приймаючої країни;

4) локальні технологічні зв'язки з постачальниками і покупцями приймаючої країни (див. рис. 3) [4, с. 5].

Саме завдяки НДДКР ДП забезпечується зв'язок між інноваційною системою приймаючої країни та міжнародною науково-дослідною мережею або інноваційними системами інших країн світу.

Крім типів зв'язків, колосальний вплив на НДДКР ДП ТНК має міцність цих зв'язків. Сильні зв'язки більше впливають на дочірні підприємства ТНК у приймаючій країні (рис. 4). Відповідно, якщо наявні сильні і наукові, і технологічні зв'язки, то дочірні підприємства відіграють роль «містків» між інноваційною системою приймаючої країни та інноваційними системами інших країн світу, глобальною інноваційною системою (переливи знань на найвищому рівні). На противагу цьому, за умов відсутності локальної інтеграції (цей стан ще називають «острів досконалості») можливості для отримання знань шляхом переливу в інноваційну систему приймаючої країни обмежені.

Рисунок 4

Класифікація дочірніх підприємств ТНК

		Локальні наукові зв'язки	
		Сильні	Слабкі
Локальні технологічні зв'язки	Сильні	Локальна науково-технологічна інтеграція	Локальна технологічна інтеграція
	Слабкі	Локальна наукова інтеграція	(Тимчасова) відсутність локальної інтеграції

Джерело: [4, с. 6].

Більшість досліджень у цій сфері посиляється лише на статистичні й узагальнені дані про зв'язки між покупцями і постачальниками, університетами, дослідницькими інститутами, урядовими установами тощо. Перевагою такого підходу є здатність охарактеризувати загальний стан інноваційної системи конкретної країни. Характеристики окремих компонентів менше підпадають під пильну увагу. Тому це може бути суттєвим недоліком, особливо коли досліджувана країна не має зрілої інноваційної системи. Наприклад, можлива ситуація: наявне велике підприємство з високою інноваційною діяльністю та велика кількість малих і середніх підприємств (МСП) з незадовільною інноваційною діяльністю. Крім того, агреговані дані не враховують окремих дочірніх компаній ТНК, особливо із солідним послужним списком в інноваційній діяльності, та глобальної ролі в розробці продукту (ів). Національні інноваційні системи можна аналізувати за допомогою мікро-, мезо- або макрорівневого підходів (ОЕСР, 1999). Сфери застосування мікрорівневого підходу – це рівень індивідуума, фірми; мезорівневий підхід – кластери; макрорівневий підхід застосовують до потоків знань між різними інститутами економіки. Зокрема, мікрорівневий підхід «орієнтований на внутрішні можливості фірми і зв'язки із середовищем однієї або кількох фірм, та перевіряє їх знання, відносини з іншими фірмами і з неринковими інститутами в інноваційній системі з метою виявлення незадовільної (слабкої) ланки виробничо-збутового ланцюга». Щодо ТНК використовують поєднання двох вищезгаданих підходів: мікро- та макро- [4, с. 6].

Отже, дочірні підприємства є «вузлом» між інноваційною системою приймаючої країни й інноваційними системами тих країн, в яких розміщені інші одиниці ТНК або партнерські організації.

Дочірні компанії ТНК позитивно впливають на інноваційну динаміку приймаючої країни шляхом взаємодії з місцевими організаціями-партнерами, такими як постачальники, клієнти, науково-дослідні інститути та університети. Це сприяє навчанню і розвитку інновацій. Як вже зазначалось, дочірні компанії можуть відігравати різні стратегічні ролі в ТНК щодо інноваційної діяльності та взаємодії або зв'язків з партнерами з приймаючих країн, які, своєю чергою, будуть змінюватись залежно від типу ролі ДП.

Зупинимось на глобальних ролях ДП у НДДКР, які розробляють нові продукти для світових ринків або беруть участь у глобальних проектах спільно з іншими одиницями ТНК. Вплив цих підрозділів на НДДКР значний з трьох причин:

- по-перше, роботи підрозділів з глобальною роллю звичайно мають більш високо технологічні можливості, ніж одиниці, винятково зосереджені на адаптації зарубіжних продуктів до ринку приймаючої країни. Отже, потенціал навчання більший для партнерських організацій приймаючої країни;

- по-друге, підрозділи, які мають вищий внутрішній потенціал НДДКР, як правило, мають високу поглинаючу здатність, що дає їм змогу взаємодіяти з науково-дослідними інститутами та університетами;
- по-третє, підрозділи з глобальною роллю, як правило, краще задовольняють потреби ринку, ніж партнери та конкуренти з приймаючої країни, оскільки конкуренція в умовах глобального ринку вимагає високої якості входів. Отже, ці підрозділи НДДКР можуть підштовхнути своїх партнерів з приймаючої країни до модернізації технологічних процесів [4, с. 6].

Становлення глобальних ролей, таких як центри передового досвіду, «технологічна включеність» середовища приймаючої країни, здійснюється шляхом формування та розвитку «зв'язків» між дочірніми компаніями ТНК і «місцевими джерелами компетенції». При цьому мало уваги приділяють специфічним особливостям країн.

Звичайно дослідження базують на двосторонньому аналізі: (1) дочірні підприємства ТНК та інноваційні системи приймаючих країн; (2) сфера управління і фокус на стратегічні ролі дочірніх підприємств.

Зв'язки між дочірніми компаніями ТНК й інноваційною системою приймаючої країни залишаються спірними питаннями щодо їх ефектів один на одного. «Інноваційні системи» часто розглядають, в принципі, як «національний рівень», результат еволюційних процесів, відзначених своєрідними історичними, культурними та інституційними особливостями конкретної країни. Тому колосальний вплив на діяльність ТНК загалом й інтернаціоналізацію НДДКР мають історія, культура та інститути певної країни.

5. Висновки

Подальша інтернаціоналізація інноваційної діяльності фірм містить значний інтерес для директивних органів, оскільки інновації вважають не тільки основною рушійною силою зростання продуктивності праці та країни загалом, а й важливим ресурсом у вирішенні соціальних проблем. Політика стосується фокусування на потенційні втрати робочих місць і економічні вигоди, збитки від неконкурентоспроможності вітчизняних фірм та зубожіння локальних баз знань, пов'язаних зі збільшенням місцевих НДДКР іноземними компаніями і скороченням кількості НДДКР вітчизняних фірм. Тому багато країн проводять політику покращення клімату НДДКР, заохочення припливу прямих іноземних інвестицій у НДДКР (використання переваг як припливу, так і відпливу ПІІ). Дедалі частіше політика в цій сфері починається з форму-

вання і/або розвитку конкурентоспроможності при інтернаціоналізації НДДКР транснаціональними корпораціями.

Викликом для наступного десятиліття буде балансування світового розвитку шляхом скорочення технологічного розриву. Хоча тут є багато проблем: починаючи від рівня освіти в країні та закінчуючи розвитком засобів праці. Скорочення розриву між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, залежить від насамперед закриття інвестиційних прогалів у міжнародній науці, технологіях та інноваціях. Якщо країни хочуть вийти з порочного кола бідності і досягти певних цілей (після 2015 р. – цілей у сфері стійкого розвитку), то вони повинні встановлювати амбітні національні мінімальні цілі для інвестицій для НДДКР, в тому числі спеціальні асигнування для просування фундаментальних та природничих наук, освіти, грамотності. Адже ці інвестиції позитивно впливатимуть на боротьбу з бідністю, створення робочих місць, скорочення нерівності, підвищення доходів і зміцнення здоров'я та благополуччя. Це, своєю чергою, може допомогти у вирішенні критичних проблем, таких як доступ до енергетичної, продовольчої й водної безпеки, зміни клімату і втрати різноманіття навколишнього світу.

Зміни умов ведення міжнародного бізнесу й надалі впливатимуть на розвиток та диверсифікацію форм інтернаціоналізації інноваційної діяльності ТНК. Це, своєю чергою, впливатиме на ролі ДП у міжнародних НДДКР.

Список використаної літератури

1. Alkemade, F., et al., Tracking the internationalization of multinational corporate inventive activity: national and sectoral characteristics. Res. Policy (2015) [Electronic resource]. – Mode of access: <http://dx.doi.org/10.1016/j.respol.2015.01.007>.
2. Aurora Carneiro Zen. Internationalization as an antecedent of innovation: an exploratory study [Electronic resource] / Aurora Carneiro Zen, Mohamed Amal, Wagner Soares Fernandes dos Santos // Conference paper. – September. – 2014. – Mode of access: <http://www.researchgate.net/publication/266911804>.
3. Buckley P. J. The future of the multinational enterprises / P. J. Buckley, M. Casson. – London, England : Macmillan, 1976.
4. Dirk Michael Boehe. Interaction between TNC subsidiaries and the Host Country Innovation System. The case of TNC subsidiaries located in Brazil / Dirk Michael Boehe // Working paper. School of Management. – Porto Alegre, Brazil, 2004.

5. John H. Dunning. The Internationalization of Corporate R&D: A Review of the Evidence and Some Policy Implications for Home Countries / John H. Dunning, Sariana M. Lundan // Review of Policy Research. – 2009. – Vol. 26. – P. 13–33.
6. Klepper S. Building Effective R&D Capabilities Abroad / S. Klepper // Harvard Business Review. – 1996. – Vol. 75. – P. 61–72.
7. Kuemmerle W. The drivers of foreign direct investment into research and development: an empirical investigation / W. Kuemmerle // Journal of International Business Studies. – 1999. – Vol. 30, iss. 1. – P. 1–24.
8. Renato Costa. Role of foreign subsidiaries in MNC's technology innovation and business internationalization: evidences from the automotive industry in Brazil [Electronic resource] / Renato Costa, Marcos Bruno, Eduardo Vasconcellos, Luiz Silveira Junior, Josué Monterossi // Conference Paper. – May. – 2014. – Mode of access : <http://www.researchgate.net/publication/262918341>.
9. Saurav Pathak. Home country factors and the decision to internationalize technology based new ventures: a multi-level study of early stage entrepreneurs [Electronic resource] / Saurav Pathak, Etayankara Muralidharan, Andre Laplume // Conference paper. – July. – 2014. – Mode of access : <http://www.researchgate.net/publication/265413066>.
10. Sihem Ben Mahmoud-Jouini [Electronic resource] / Sihem Ben Mahmoud-Jouini, Thierry Burger-Helmchen, Florence Charue-Duboc // Global organization of innovation processes. – October. – 2015. – Mode of access : <http://www.researchgate.net/publication/282332312>.
11. Snehal Awate. Accessing vs sourcing knowledge: A Comparative study of R&D internationalization between emerging and advanced economy firms / Snehal Awate, Marcus M. Larsen, Ram Mudambi // Journal of International Business Studies. – 2015. – P. 63–85.
12. Transfer of Technology and Knowledge Sharing for Development. Science, technology and innovation issues for developing countries. – United Nations, 2014.
13. Vernon R. International investment and international trade in the product cycle / R. Vernon // Quarterly Journal of Economics. – 1966. – Vol. 80 (2). – P. 190–207.
14. Xiaoyu Yu. Innovation, internationalization and entrepreneurship: A New Venture Research Perspective – eContent Management Pty Ltd. / Xiaoyu Yu, Steven Si // Innovation: Management, policy & practice. – 2012. – Vol. 14 (4). – P. 524–539.

15. Куриляк Є. В. Бенчмаркінгові методи управління конкуренцією у світовій економіці / Євген Савельєв, Віталіна Куриляк, Галина Смалюк // Журнал європейської економіки. – 2013. – Т. 12, № 1. – С. 3–27.
16. Сіденко С. В. Інтернаціоналізація інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / С. В. Сіденко, О. І. Стадник. – Режим доступу : <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/5890/6639>.

Стаття надійшла до редакції 20 квітня 2017 р.